

Видавництво українсько-руських народних мелодій¹¹. В і д о з в а.

Вже більш сімох десятків літ т. є. від часу духового^{II} відродження народів славянських^{III}, трудились і трудять ся наші й чужі люди над збиранем українсько-руських етнографічних матеріалів і заходи ті полишили по собі значні сліди в численних публікаціях з тої ниви, от хоч би вказати на томи видань Чубинського, Головацького, Куліша, на збірники Павлього, Залеського, Драгоманова, Рудченка, видання Кольберга, краківської академії наук і багато-багато других^{IV}. Опубліковано найріжнорідніші матеріали, тисячі текстів пісень, значне число казок, повірок, приповідок, легенд і иньшого матеріялу, – оден лиш напрям творчости народу полишено майже облогом невідкритим ширшому світови, а то – мелодії народних пісень. З соромом мусимо признатись^V, що доси матеріял мелодий пісень народних публікували за нас, іменно в Галичині, майже виключно чужі люди як Залеський (Вацлав з Олеська) і Кольберг; з наших же людей хіба припадково хто зачепив за ту справу, та й то не етнограф-спеціаліст, а борше який композитор^{VI}, що з богатого скарбу пісень народних брав матеріял до популярних „Вязанок”, „Складанок” (пупурі) або й до більших вокальних композицій. Тимчасом ніхто в нас не звертає уваги, що тоті перли народної творчости – мелодії народні – зникають майже з кождим роком під напором порядків новочасної культури та що крайній нині час, уратувати, о скілько можна, від загибелі цінний той матеріял.

Відчуваючи сю конечну потребу завязали ся підписані в комітет^{VII}, котрий поставив собі за задачу: публікувати систематично мелодії народні в періодичних випусках під заг[оловком] „Українсько-руські народні мелодії”. Видавництво буде ведене в той спосіб^{VIII}, що кождий випуск чи том становити буде для себе окрему цілість, а містити буде, для уникнення монотонности, пісні ріжних категорій (історичні, гайдамацькі, вояцькі, побутові, любовні, лірницькі, обрядові, жартовливі і инші)^{IX}. Звертаючи головну увагу на мелодії, ми друкувати будемо при кождій пісні всі доступні нам варіянти єї мелодії з докладним означенем місцевости, де тота пісня сьпіває ся на таку або иньшу нуту, і з поданем осіб, хто

¹ Римськими цифрами позначені відсилачі до відповідних коментарів, поданих нижче. У клямри взяті додані виповнення скорочень.

пісню співав і її записав. Натомість текст повний будемо подавати лиш оден (варіянти тексту не будуть узглядені, але при кожній пісні будуть показані ті збірки, де знаходиться ще її текст або його відміни).

Комітет має в своїх руках кілька сот народних мелодій (отже матеріал, котрий міг би вистачити вже тепер на кілька томів) і докладає всіх заходів, щоби I-ий том того видавництва як найскорше побачив світ божий. Однак щоби видане було, о скільки можна, повне й докладне і щоби обіймало при кожній мелодії як найбільше число доступних нам варіантів, звертає ся комітет з проською до дорогих наших Земляків, іменню до тих, котрі посідають збірники народних мелодій, або котрі хоч би кілька пісень (т. є. мелодій з текстами) з уст народу записали, щоби зволили свої рукописи надіслати як найскорше комітетови, до рук о[тця] Нижанківського, а то як для доповнення приладжуваного до друку I-ого тому, так і до дальших випусків. Хто би з Земляків готовий свій збірник мелодій передав був уже давніше третім особам, тих просимо уповажнити нас, щоби ми могли зажадати від дотичних осіб звороту тих рукописий. Вкінці просимо всіх співолубивих Земляків наших, іменню тих, що живуть на провінції і мають нагоду почути рідну пісню просто з жерела т. є. з уст простого люду, щоби пильно при нагодах записували мелодії пісень з текстами і надсилали нашому комітетови. Для записуючих пісні подаємо увагу, щоби тексти пісень записували зі співу а не з диктованя і щоби по можности старали ся віддати в текстї як найдокладнійше виговір льокальний. Хто би переняв з уст народу багато пісень і знав їх докладно висповідати, а не вмів їх записати під ноти, того просимо удатись до знайомих осіб музикально образованих, котрі можуть тото зробити, або навіть зголоситись (на випадок пробуваня у Львові) до нашого комітету, а ми пісні запишемо під ноти.

Думаємо, що Земляки нашi, маючи на увазі велику вагу задуманого нами видавництва, не приймуть байдужно сего нашого поклику, а подадуть нам з кожного огляду помічну руку. Всі рукописи, відтак кореспонденції і можливі запитаня в тій справі просимо надсилати на руки о[тця] Остапа Нижанківського у Львові (ул. Городецька, ч[исло] 33а). Близші дані що до ціни I-ого тому і услівя евентуальної передплати оголосимо пізнійше^x. – У Львові, дня 9. н[ового] ст[илю] грудня 1894. О[тець] Остап Нижанківський. Ф[ілярет] Колесса. Д[енис] Січинський. Д[октор] І[ван] Франко. О[сип] Роздольський. М[ихайло] Павлик. Б[огдан] Лепкий. С[ильвестр] Яричевський. Єр[онім] Калитовський.

Коментарі

Дана „Відозва” побачила світ найперше в понеділковому номері центральної тоді галицько-руської газети „Діло” за 10 грудня 1894 року, а далі в інших львівських часописах під тією ж або дещо зміненими назвами та з деякими дрібними відмінами¹. Пізніше вона перевидавалася лише раз в окремому збірнику вибраних фольклористичних праць Івана Франка², але з редакторськими переінакшеннями та купюрами, що місцями цілком спотворили її первісний зміст. Через те малодоступний оригінальний текст „Відозви” відтворюється тут буквально за публікацією в двотижневику „Зоря”, якої фонетичний правопис, урядово запроваджений у Галичині з 1893 року та застосовуваний передовсім у виданнях Наукового товариства імені Шевченка, є відносно найближчим до сучасного (особливо в написанні прізвищ). Усі більш-менші суттєві відхилення від цієї текстової версії нижче відзначаються та обговорюються окремо в примітках. Скопійоване таким чином першоджерело як документ своєї доби стає загальнодоступним для всебічного вивчення.

Сам текст „Відозви” напевно склав Іван Франко³ по живих слідах установчого засідання Комітету, що правдоподібно відбулося в день її датування, тобто в неділю 9 грудня 1894 року. Однак ініціатором всього заходу та його душею, безперечно, був Остап Нижанківський: хіба не випадково його прізвище очолило список комітетників та безпосередньо до нього спрямовувалися зацікавлені особи. Маючи за плечима успішний досвід видання кількох десятків випусків „Музикальної бібліотеки” та „Підручної бібліотеки «Львівського

¹ Видавництво українсько-руських мьелодій // Діло. – 1894. – Ч. 266 (28 листопада за ст. ст., 10 грудня за нов. ст.). – С. 2; Відозва // Народ. – 1894, № 22. – С. 354; Видавництво українсько-руських мьелодій. Відозва // Зоря: Ілюстроване літературно-наукове письмо для родин. – 1894. – Ч. 23 (1 (13) грудня). – С. 507-508; Народні мьелодії // Жите і слово: Вістник літератури, історії і фольклору. – 1895. – Т. III, кн. 1. – С. 156-158; Ruskie melodje ludowe // Kurjer Lwowski. – 1895, № 16 (16 stycznia). – S. 5.

² Франко Іван. Відозва // Франко Іван. Вибрані праці про народну творчість. Київ, 1955, с. 275-276. В інші перевидання Франкових творів, зокрема у предствавницькї двадцяти- та п'ятдесятитомники, цей допис не увійшов.

³ Мирослав Мороз вніс „Відозву” до бібліографічного покажчика „Філарет Колесса (1871–1947)” (Львів, 1992, с. 6, № 2), що хибно може сприйматися, ніби Ф. Колесса був не тільки її одним з підписантів, але й творцем.

Бояна»¹, він узяв на себе не тільки місію громадження потрібних фольклорних матеріалів, а й чи не найтяжчу роботу укладання з них збірничків („томів”) та виготовлення їхніх макетів для подальшого літографічного тиражування.

Багатонадійний почин підтримали як колеги-композитори, а це, крім самого Остапа Нижанківського (1863–1919), перший галицько-український професіональний музикант Денис Січинський (1865–1909) і студент Львівського університету, початкуючий хоровий диригент та аранжувальник народних пісень, згодом фольклорист світової слави Філарет Колесса (1871–1945), а також два авторитетні суспільні діячі дещо старшого покоління, лідери новоствореної Русько-української радикальної партії, відомі збирачі та носії музичного фольклору Іван Франко (1856–1916) і Михайло Павлик (1853–1915), так і такі ж аматори рідної народної творчості, на той час університетські товариші Ф. Колесси, в майбутньому ж знамениті літератори, вчені та громадські діячі Осип Роздольський (1872–1945), Богдан (Теодор Нестор) Лепкий (1872–1941), Сильвестр Яричевський (1871–1918) та Єронім Калитовський (1866–1926), які бачили свою відповідальну роль головно в тому, щоби переспівати для запису знаний їм етномузичний репертуар.

Проте Комітетові не судилося запрацювати на повну силу та досягти поставлених цілей. Хоча згідно зі споминами Ф. Колесси², відбулося декілька його засідань, де обговорювалися принципи планованого серійного видання (мабуть, уже на першому, установчому зібранні вони в основному були визначені, що знайшло своє пряме відображення у „Відозві”) та записувалися фольклорні мелодії від комітетників (це документально підтверджується вцілілими чернетками О. Нижанківського³, деякими його та Ф. Колесси обробками

¹ Докладніше див.: Колесса Філарет. Музикознавчі праці. – Київ, 1970. – С. 508-509; Сов'як Роман. Остап Нижанківський: Нарис про життя і творчість. – Дрогобич, 1994. – С. 21-22. Імовірно, формат і ціна томів „Українсько-руських народних мелодій” мали бути приблизно такими, як переважна більшість випусків „Музичної бібліотеки”, а саме біля двох десятків сторінок і 20-30 крейцарів (Колесса Філарет. Указ. пр. – С. 509).

² Колесса Філарет. Там само. – С. 524.

³ Докладніше див.: Луканюк Богдан. Народнопісенні рукописи Осипа Нижанківського // Етномузика. Львів, 2007. – Число 2. – С. 9-53. – (Наукові збірки Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка. – Вип. 14).

пісень, поданих Б. Лепким та О. Роздольським)¹, на підготуванні до друку першого випуску „Українсько-руських народних мелодій” діяльність Комітету припинилася з наразі невідомих причин й, отже, фактично не відбулася, залишивши по собі єдино задекларовані добрі наміри і низку дуже цінних свідоцтв фольклористичних зацікавлень еліти галицької культури і мистецтва кінця XIX сторіччя.

Та незважаючи на свою недовговічність і доволі скромні здобутки, Комітет усе ж відіграв визначну, революційну роль в історії галицької музичної фольклористики: його „Відозва” стала для неї зворотним пунктом, започаткувавши засадничо новий етап її розвитку – стрімкого формування фундаментального етномузикознавства як науки про музичну культуру усної традиції. Власне „Відозва” зафіксувала цілком ясне суспільне усвідомлення того факту, що музичний фольклор – це окрема галузь національного буття, достойна не тільки ужиткового використання в професійній художній творчості задля вироблення самобутнього вітчизняного композиторського стилю, але й так само – і це вельми симптоматично – суто науково-етнографічного документування та дослідження. Те ж, зі свого боку, засвідчила і перша спроба заснування спеціальної громадської організації, покликаної збирати, увіковічити та поширювати друком етномузичні артефакти: поява подібних інституцій у відповідь на корінні суспільні запити справедливо вважається однією з визначальних ознак започаткування окремої, самостійної наукової дисципліни², в даному разі етномузикології (наряду з такими іншими характеристичними ознаками, як запровадження особливого терміну для її атрибуції³, застосування засобів механічної фіксації народно-музичних творів – фонографу, закладення загальнодоступних архівів для їхнього зберігання, різнобічного опрацювання та вивчення⁴,

¹ Нижанківський Остап. Колисанка: Ой біда мені на тій чужині; Ой ти поїхав, мене понехав // Артистичний вісник. – 1905. – Зошит 2-3. – Музичний додаток; Колесса Філарет. Наша дума: Українсько-руські народні пісні. – Львів, 1902. – Часть перша. – №№ 4, 6, 12, 18, 21-25; часть друга. – №№ 2, 3, 19, 23.

² Токарев Сергей. История зарубежной этнографии. Москва, 1978. – С. 24-25.

³ Adler Guido. Umfang, Methode und Ziel der Musikwissenschaft // Vierteljahrsschrift für Musikwissenschaft. – 1885. – Jg 1. – S. 5-20 („порівняльне музикознавство”).

⁴ Stumpf Curt. Phonografirte Indianermelodien // Vierteljahrsschrift für Musikwissenschaft. – 1892. – Jg 18. – T. VIII. – S. 127-144; Луканюк Богдан. Найперші фонографічні записи в Україні: Городоцький музей // Етнокультурна спадщина

нарешті, вироблення власних засад етномузикознавчої типології та систематики¹ тощо).

Водночас „Відозва” певною мірою віддзеркалила досягнутий на ту пору в Галичині теоретичний та методологічний рівень пізнання музичного фольклору та його записування. Дарма що головний акцент у ній покладено нібито на потребу пильно зайнятися виключно народними мелодіями, на ділі вони загалом трактуються, кажучи словами С. Людкевича, як „pendant (додаток. – Б. Л.) до текстів пісень”², у зв’язку з чим варіантами визнаються пісні з подібними сюжетами, навіть коли вони злучені з цілком відмінними наспівами, та й окреслена в загальних рисах жанрова класифікація явно спирається майже виключно на поетичну тематику (за поділом, запропонованим Михайлом Драгомановим)³. Безумовним досягненням Комітету стали вимоги записувати слова „зі співу, а не з диктування”, бо при переказуванні здебільшого мимовільно псується і зміст, і форма вірша (що демонструють практично всі публікації поза минулого та початку минулого століть, включно з Лисенковими), а ще також якнайточніше відображати особливості місцевого діалекту. Натомість методологічно застарілим видається натиск, зроблений на звичайний тоді кореспондентський спосіб громадження матеріалів, зокрема у виконанні інтелігентів, котрий не здатний приносити настільки ж надійні дані, що й експедиційно-польові досліді, здійснювані безпосередньо в фольклорному середовищі за участі автентичних носіїв традиційної етномузичної культури⁴.

Рівненського Полісся. – Рівне, 2003. – Вип. IV. – С. 19-45; Довгалик Ірина. Осип Роздольський: Музично-етнографічний доробок. – Львів, 2000. – С. 55-69.

¹ Scheurleer Daniel François. Welche ist die beste Methode, um Volks- und volksmassige Lieder nach ihrer melodischen (nicht textliscen) Beschaffenheit lexikalisch zu ordnen // Zeitschrift der Internationalen Musikgesellschaft. – 1900. – Jg 1, Heft 7 (April). – S. 219-220; Гошовский Владимир. Принципы и методы систематизации и каталогизации народных песен в странах Европы: Историко-критический очерк. – Москва, 1966. – С. 8-16; Луканюк Богдан. Станіслав Людкевич як зачинатель типологічної школи в українському етномузикознавстві // Пам’яті Яреми Якубяка (1942 – 2002): Збірка статей та матеріалів. – Львів, 2007. – С. 140-161. – (Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка. – Вип. 16).

² Людкевич Станіслав. Передмова // Роздольський Йосиф, Людкевич Станіслав. Галицько-руські народні мелодії. – Львів, 1906. – С. X. – (Етнографічний збірник НТШ. – Т. 21).

³ Див. нижче коментар IX.

⁴ Квітка Климент. М. Лисенко як збирач народних пісень. – Київ, 1923. – (Українська Академія Наук. Повідомлення Музично-Етнографічного Кабінету. –

Історичними уроками Комітету 1894/1895, винесеними головно О. Роздольським та Ів. Франком (О. Нижанківський, зітнувшись з непосильними життєвими знегодами, вимушений був покинути Львів та відійти від активної музичної діяльності), сповна скористалася новоорганізована Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка (1898). Своїми вельми значними фонографічними експедиційно-польовими здобутками й абсолютно оригінальними ідеями порядкування народнопісенних мелодій (аж ніяк не за текстовими, а насамперед музичними ознаками!) вона змогла дуже швидко вивести вітчизняне етномузикознавство на передові позиції в світі. Тим-то хай скромний, та безумовно епохальний почин засновників першого в Галичині громадського об'єднання з амбітними планами громадження та видання творів автентичної народної музики для потреб краєзнавчої науки поза всякими сумнівами заслужив собі на віковічну пам'ять нащадків.

¹ ... українсько-руських ... – в інших публікаціях: рус(ь)ко-українських.

² ... духового ... – у версії часопису „Народ”: духовного.

³ Вже більш сімох десятків літ т. е. від часу духового відродження народів славянських ... Зародження слов'янської фольклористики Ів. Франко датує орієнтовно серединою двадцятих років XIX сторіччя, хоча інтерес до культур усної традиції в центрально-східній Європі виник уже в кінці XVIII віку з виходом на історичну арену романтизму, який протиставив космополітизмові бароко та класицизму значною мірою політизовану ідею національної самобутності мистецтва (Cocchiara Giuseppe. *Dzieje folklorystyki w Europie*. – Kraków, 1971. – S. 383-295). Свідомі студії над творчістю „з-під селянської стріхи” в Галичині започаткували епохальні статті Зоріана Доленги-Ходаковського (Адама Зоріана Чарнецького)¹

Число 1); Колесса Філарет. Квітка Климент. М. Лисенко як збирач народних пісень <...> // Літературно-науковий вісник. – 1924. – № 1. – С. 89-94.

¹ Czarnocki Adam. O Sławiańszczyźnie przed chrześcijaństwem // *Cwiczenia naukowe: Oddział literatury*. Krzemeniec. – 1818. – Т. II, N 5. – С. 3-33 (Доленга-Ходаковський Зоріан. Про слов'янчину перед християнством / Переклад з польської і примітки Лілії Підгорної // Фольклористичні зошити (Луцьк). – 2007. – Вип. 10. – С. 197-205.

та Карла Йозефа фон Гюттнера (з долученими зразками українських і польських пісень у нотних записках Моронського)¹.

^{IV} Серед вказаних головніших, загальновідомих збірників поетичних текстів народних пісень забракло такого історично важливого етнографічного видання, як: *Loziński Josyp. Ruskoje wesile.* – *Peremyszl*, 1835 (Лозинський Йосип. Українське весілля. – Київ, 1992), що свого часу наробило галасу та звичайно різко осуджувалося галицько-руською суспільністю через використання в ньому латинський (польський) алфавіт.

^V З соромом мусимо признатись ... – в інших версіях з цих слів починається новий абзац.

^{VI} ... не етнограф-спеціаліст, а борше який композитор ... – Реєстр народномузичних видань до 1894 року див.: Луканюк Богдан. Народна музика Галичини та Володимирії: Матеріали до нотографії (1790–1950). – Львів, 2001. – С. 19-24. Серед них на спеціальну увагу заслуговує музично-етнографічна публікація Івана Колесси: *Kolessa Jan. Narodziny, chrzciny, wesele i pogrzeb u ludu ruskiego we wsi Chodowiczach, w powiecie Stryjskim.* – *Kraków*, 1889. – (Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. – Т. 13), чомусь не згадана у „Відозві”.

^{VII} ... завязали ся підписані в комітет ... – саме з такого окреслення колегіального органу виводиться назва, під якою він увійшов в історію галицької етномузикології (Комітет [18]94/[18]95).

^{VIII} Видавництво буде ведене в той спосіб – в інших версіях з цих слів починається новий абзац.

^{IX} Замість указаних в дужках категорій (жанрів) народних пісень у часописі „Народ” стоїть інший вираз: „по поділу Михайла Драгоманова”, під яким, очевидно, малися на увазі теоретичні засади систематизації українського фольклору, викладені вченим у передмові до збірника „Малорусскія народныя преданія и рассказы” (Київ, 1876. – С. I-XXVI). Згодом ця передмова була перевидана також окремо українською: Драгоманов Михайло. Замітки про систематичне видання творів української народної словесності // Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство. – Львів, 1899. – Т. I. – С. 95-102.

^X У самому кінці тексту „Відозви”, опублікованого в часописах „Діло” та „Народ”, є ще таке речення, відсутнє в двотижневику „Зоря”: *Всі руські часописи просимо о повторенє нинішної відозви.*

¹ Hüttner Karl Joseph von. Volkslieder (Mit Bemerkungen begleitet vom Herausgeber) // *Der Pilger von Lemberg.* – *Lemberg*, 1822. – S. 86-95 (Гюттнер Карл Йозеф фон. Народні пісні (з увагами видавця) / Переклад з німецької та коментар Андрія Вовчачка // *Етномузика.* – Львів, 2013. – Число 9. – С. 102-121. – (Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка. – Вип. 30).